

VELJKO GORTAN

UDK 886.2(=71)—13.07:091.5

Prof. univ. u penziji

Istarska 26

Zagreb

RJEŠENJE POSLJEDNJEG PROBLEMA TEKSTA MARULIĆEVE DAVIDIJADE

Autograf Marulićeva epa *Davidias*, što se čuva u arhivu Nacionalne knjižnice u Torinu, ispisan je vrlo čitkim pismom, ali je, na žalost, teško oštećen od vode 1904. pri gašenju požara u toj knjižnici. Zbog toga je rukopis Davidijade na mnogo mjesta zamrčen i jedva čitljiv, pa je trebalo utrošiti mnogo truda i vremena dok se čitav rukopis nije točno pročitao. Nesigurna je, jer je tekst zamrčen, jedino lekcija *coronas* u stihu VI 73, koju nalazimo u sva tri dosadašnja izdanja Davidijade (Badalićevu, Markovićevu i Gortanovu).

Na nesigurnost lekcije *coronas* u navedenom stihu upozorio sam već 1958. u ocjeni II izdanja Davidijade (*Živa antika* VIII 1, str. 172), koje je 1957. u Meridi u Venezueli priredio naš zemljak, profesor Miroslav Marković, ali tada nisam imao boljeg rješenja.

Čitav stih glasi:

Arua Palestinae subeunt regionis coronas.

— ∪ ∪ — — — ∪ ∪ — ∪ ∪ — — ∪ — —

Peta stopa ima neodrživi palimbakhej — — ∪. Da je lekcija *coronas* doista Marulićeva, jedino moguće tumačenje bila bi licencija iz starije rimska metrike po kojoj krajnje -s iza kratkog vokala nema punu vrijednost konsonanta te, iako je iza njega konsonant, metrički ne produljuje prethodni slog s kratkim vokalom. Uz tu metričku licenciju stih bi imao ovu strukturu:

Arua Pa/lesti/nae sube/unt regi/oni(s) co/ronas.

Takvo sam tumačenje zadržao i u predgovoru III izdanja Davidijade (Hrvatski latinisti JAZU, knj. 7, Zagreb 1974, str. XIII), gdje sam istaknuo da bi to bilo jedino mjesto u čitavoj Davidijadi s takvom metričkom licencijom. Tu sam napisao i ovo: „Zato smatram da taj stih u današnjem obliku šepa. Treba bolje riješiti problem zamrčenog kraja stiha, pa će i taj heksametar možda prestati šepati“. I prije i poslije

toga sate i sate proveo sam nad povećanom mikrofilmskom snimkom završetka tog stiha, koju ovdje reproduciram, obraćao se na više ljudi, ali sve uzalud. Međutim nastavio sam i dalje s pomnim ispitivanjem te sumnjive lekcija i konačno uspio riješiti problem.

Ako se pogleda kraj spomentutog stiha, dobiva se utisak da se on završava trosložnom riječi koja doista naliči obliku *coronas*. Međutim, kako ta riječ ne odgovara ni metrički ni po značenju, tražio sam drugo rješenje koje bi mi otkrilo autentičan Marulićev tekst, no moj je dugotrajni trud, na žalost, ostao bezuspješan. Već sam htio definitivno napustiti svako dalje istraživanje kad mi je sinula misao da se na kraju tog stiha možda ne nalazi trosložna riječ. No tu je tekst teško čitljiv jer se djelovanjem vode crnilo razlilo. Na putu do rješenja najprije sam uočio da prvo slovo te naizgled trosložne riječi naliči drugom slovu prethodne riječi *regionis*, dakle da je *e*, a ne *c*. Drugo slovo čitam *t*, iza kojega je od razlivena crnila nastao suvišan dodatak koji je ispunio razmak između dvije riječi. Tako sam dobio riječ *et* popraćenu zamrčenom prazninom. Slijedi dvosložna riječ *oras*, kod koje su slova *o*, *a*, *s* potpuno jasna. Stih se dakle ne završava trosložnom riječi *coronas*, nego jednosložnom *et* i dvosložnom *oras*. Uklanjanjem zareza iza riječi *Palestinae*, kojega nema u Marulićevu autografu, stih sada glasi:

Arua Pa|lesti|nae sube|unt regi|onis et |oras

i metrički je potpuno pravilan. Smisao mu je: *Subeunt arua et oras regionis Palestinae* — Zađoše u polja i granice palestinske zemlje. Da se bolje uoči smisao teksta, navest ću i dva prethodna stiha:

.....properant illis excedere castris
Dux David iuenumque manus retroque petentes
Arua Palestinae subeunt regionis coronas.

U paralelnom prijevodu u stihu izvornika B. Glavičić prevodi taj odlomak ovako:

Stadoše oni žurit' da odu iz tabora onog —
Vojvoda David i četa momaka, pa krenuvši nazad
U filistějska polja, pod njihove stigoške kule.

U tom je prijevodu nategnuto značenje *corona* = kula.

Čitajući pomno, ne znam po koji put, tekst Davidijade, uočio sam da riječ *ora*, više u pluralu nego u singularu, najčešće s prijedlogom, Marulić rado upotrebljava upravo na kraju heksametra. Navest ću ta mjesta, s prijevodom B. Glavičića u zagradama, odabirući najprije heksametre koji se završavaju imenicom *ora* u pluralu s prijedlogom *ad*:

VIII 81 *Fama Palestinas uolitans penetrauit ad oras*
(Leteći, dopriješe uto do međa filistějskih glasi)

VIII 164—5 *Hanc arcam quondam.....*
Saeua Palestinas gens raptam uexit ad oras
 (Nekoć je kovčeg taj.....
 Ljuto otelo pleme i odvezlo u Filisteju)

VIII 402—3 *donec se fundat ad oras*
Occiduas.....
 (dok ne počne teći na zapad)

X 318—9 *Surgens penetrauit ad oras*
Gessuras alacer.....
 (Diže se živo,
 Zađe u gešurski kraj).....

Ovo su heksametri koji se završavaju riječju *o r a* u pluralu s prijedlogom *a b*:

X 268—9 *Longinquis exul ab oris*
Iam redeat.....
 (Iz dalekih nek se zemalja
 Prognanik povratu već)

X 359 *externis duce me translatus ab oris*
 (i sâm te iz tuđinske zemlje dovedoh)

X 371 *Vt quid ego redii Gessuris exul ab oris*
 (Čemu se — prognanik ja — iz gešurskog kraja
 povratih)

Slijede stihovi koji na završetku imaju imenicu *o r a* u pluralu s prijedlogom *i n*:

VIII 482—3 .. *Iosaphato, Solymis Achiludus in oris*
Quem genuit.....
 (Jošafat je, međutim, kog rodi Ahilūd u kraju
 Salemskom)

X 339 *Quam quum Gessuris fugiens latitauit in oris*
 (Nego dok se na bijegu u gešurskom skrivao kraju)

XII 449 *Bethlemis clarus in oris*
 (glasovit u bethlēmskom kraju)

Gotovo u istom značenju kao u pluralu uzima Marulić imenicu *o r a* i u singularu s prijedlogom. Evo četiri primjera:

II 432 *Praeterea Iesus, Iudea uictor in ora*
 (Nadalje, kako onaj što pobjednik bje u Judeji —
 Jošua).....

- VI 191—2*Galada stabat in ora*
Vrbs Iabis
 (u kraju gilëädskom bješe
 Jabeš... grad).....
- X 221 *Tholomai, Gessura olim dominantis in ora*
 [Talmaja (koji je nekoć u gešurskom vladao kraju)]
- XI 240 *Olim Gethea Solymas qui uenit ab ora*
 (Ovaj je nekoć u Salem iz gatskoga došao kraja)

Imenicu *ora*, bilo u pluralu ili u singularu, nalazimo na kraju Marulićeva heksametra i bez prijedloga:

- X 431—2 *Inque dies populus patriae de finibus orae*
Concurrrens turmas augebat
 (Iz dāna ũ dān je narod iz svoga rodnoga kraja
 Grnuo k njemu i čete umnažao).....
- V 273 *Et discat patriis Cisides quem expulit oris*
 (Nek zna koga je on iz očinske istjerô zemlje)
- VII 34—5 *Qui mox emensi Galaadas passibus oras,*
Perueniunt Iabim
 (Ovi prodoše brzo kroz zemlju gilëädsku pješke,
 Stigoše potom u Jabeš).....
- XIII 260 *Australemque plagam et Bersabae circuit oras*
 (A i u krajeve južne te òbāde međe Bēr-Šébē)

U svim navedenim stihovima riječ *ora* i u singularu i u pluralu ima značenje: kraj, zemlja ili međa, jedino u stihu IIII 227 ima gotovo isto značenje što i *limbus* = rub, okrajak:

Illius apprensam clamidis disecuit oram
 (Te ga uhvati rukom za plâšt i rub mu odsiječe).

Za konac ostavio sam 2 stiha po sadržaju vrlo bliska stihu VI 73 koje smatram snažnom potvrdom moje lekcije *et oras* umjesto neodržive *coronas*:

- V 239—240 *Nonne mihi melius procul hinc discedere et oras*
Alterius regni sedesque subire remotas
 (Nije li bolje za mene otići daleko odāvde,
 Međama kraljevstva drugog i mjestima dālekim prići)

I u tim stihovima kao i u VI 73 upotrijebljen je isti glagol *subire* uz imenicu *ora*, a imenici *arua* iz VI 73 paralelna je imenica *sedes* u V 240.

Na temelju iznijetih razloga smatram da u stihu VI 73 Marulićeve Davidijade završetak *coronas* treba zamijeniti lekcijom *et oras*. Time taj stih postaje metrički pravilan i potpuno odgovara kontekstu. Sretan sam što sam nakon dugotrajna napora uspio valjano pročitati zamrčeni završetak tog stiha, koji odsada ni metrički ni po značenju više ne šepa. Time je uspješno riješen posljednji problem koji je još pružao tekst Marulićeve Davidijade.

R É S U M É

V. Gortan: LA SOLUTION DU DERNIER PROBLÈME DU TEXTE DE LA DAVIDIAS DE M. MARULIĆ.

Dans le poème latin *Davidias* de M. Marulić, dont l'autographe a été durement endommagé par l'eau, l'hexamètre VI 73:

Arua Palestinae subeunt regionis coronas

évidemment n'a pas été bien déchiffré car le cinquième mètre „-onis co-“ est un anti-bacchius. Avec des arguments plausibles l'auteur de l'article propose au lieu de „coronas“ la leçon „et oras“. Avec ce changement qui s'impose l'hexamètre en question devient métriquement régulier.

Primljeno 12. VI, 1980.